

Amb bones paraules

Reacis, reticents, renitents i reluctants

Text: **Gabriel Bibiloni**
<http://bibiloni.cat>

Reacio és una paraula espanyola, tan antiga com la llengua, inexistent en cap altra idioma. D'origen incert, la seva grafia antiga (*refacio* o *rehacio*) i el seu significat originari ('esquerp') fan creure a Coromines que procedeix d'un *refracidus*, derivat de *fracidus* ('ranci, podrid'). Com que una llengua subordinada com el català agafa de l'espanyol tot quant aquest té, la nostra gent usa la paraula *reaci*. El castellanisme hauria pogut passar inadvertit als codificadors, com hi han passat milers d'hispanismes, però, afortunadament, va ser detectat i rebutjat i ara és pa-

raula que no surt als diccionaris normatius. *Refractari* és una de les solucions proposades.

També mereix un comentari la paraula *reticent* (i *reticència*). *Reticent* i *reticència* es relacionen amb el parlar. *Reticent* és aquell qui parla amb *reticència*, i *reticència* és el fet de callar intencionadament allò que es podria dir o s'hauria de dir. *Reticent* ve del llatí *reticentem*, participi de present de *reticere*, i aquest és format amb el prefix *re* i el verb *tacere* ('callar'). Modernament, en espanyol (ergo, també en català), però també en francès o italià, que jo sàpiga, *reticent* s'usa molt sovint amb el significat de 'refractari a fer alguna cosa'. Per exemple, l'oposició és reticent a augmentar els impostos. Un ús que és rebutjat regularment per les instàncies normatives, i segurament amb fonament, car és convenient servir el sentit

recte de les paraules i no donar-los significats que ja cobreixen altres mots.

No s'ha de confondre *reticent* amb *renitent*, ni *reticència* amb *renitència*. *Renitent* ve del llatí *renitentem*, participi de present del verb *reniti* ('oposar-se, resistir'), format amb el prefix *re* i el verb *niti* ('fer esforços'). *Renitent* és aquell que no vol obeir, que s'oposa a fer alguna cosa. Quan un no vol dir alguna cosa (que sap) és *reticent*; quan no vol fer alguna cosa (que hauria de fer) és *renitent*. Però com que en espanyol aquesta darrera és paraula poc usada, en català això també és copiat. Precisament, *renitent* pot correspondre en part a l'espanyol *reacio*. *Renitent* també significa 'que resisteix a la pressió', per exemple una matèria que resisteix a la pressió d'un dit i torna a la posició inicial (teixits renitents). En aquest sentit, *renitent* i *renitència* són paraules pròximes a *resilient* i

resiliència, mots que no sentiren en boca del comú de la gent, però que en altres llengües tenen un ús més estès. La resiliència és la capacitat de certs cossos de resistir un xoc sense que es trenquin ni deformin. I també es pot usar en sentit figurat aplicat a persones. Ja que hi som, diguem que *resilient* ve del llatí *resilientem*, participi passat de *resilire*, i aquest format amb el prefix *re* i el verb *salire*, amb degradació de la vocal *a* en *i*, com en tots els altres casos vists.

I encara hi ha una altra paraula relacionada amb les anteriors: *reluctant*, que s'aplica a aquella persona que no vol fer alguna cosa o que hesita a fer-la. Un significat pròxim a *renitent* o *refractari* (no *reticent*). El que passa és que aquesta paraula no és als diccionaris catalans, encara que hi ha el terme científic *reluctància*. Per què? El mot és present a l'anglès (*reluctant*), a l'italià (*riluttante*), a l'espanyol (*reluctante*) i al por-

tuguès (*relutante*). Es pot considerar, doncs, una paraula culta present en diverses llengües i perfectament viable en català. Procedeix del llatí *reluctantem*, participi de present de *reluctari*, i aquest format amb *re* i *luctari* ('lluitar'). La clau deu ser que no s'ha difós en francès, i, com a conseqüència probable, tampoc no s'havia creat en espanyol. I com que no s'havia creat en català. Aquest és un dels grans mecanismes de la subordinació lingüística, no prou tingut en consideració: una llengua subordinada no sols agafa tot el que hi ha en la llengua dominant, sinó que mai no genera allò que no existeix en aquesta. Vull dir que quan es va fer el diccionari Fabra, *reluctante* no figurava als diccionaris espanyols (va ser incorporat al DRAE el 1925). Per això la paraula no és als diccionaris catalans: encara no la hi han posada.

L'OPINIÓ DE L'ESPIRA

Com si la terra pogués esser jubilada

Bartomeu Fiol

La terra retirada és un llibre molt (però molt) personal de Mercè Ibarz, periodista, escriptora i profesora, nada el 1954 a Saidí, a la Franja, el que li ha permès ésser i donar testimoni d'unes transformacions de gran impacte en el paisatge i l'economia d'unes comarques agrícoles frontereres. Edicions 62 n'ha publicat una tercera edició, a la popular col·lecció labutxaca, ampliada amb fotografies i un epíleg de l'autora, que no mereix que passi per malla a ningú. Mercè Ibarz ha explicat que darrere aquest llibre, petit de dimensions però dens de contingut, "hi ha una voluntat conscient de narrar una terra i una gent que no havia estat mai escrita i narrada, mai. Fins que van aparèixer els llibres de Jesús Moncada i altres escriptors, entre els quals m'hi compto. En el meu cas és el micromón de Saidí i Fraga a la Franja".

Aquesta voluntat de "narrar una terra i una gent", no dóna com a resultat cap mena de novel·la -com absurdament s'ha

"La terra retirada cobra per ser-ho. El govern paga per aconseguir que el pagès deixi la terra sense treballar"

pretès- sinó una mena de text memorialista molt personal, que també té prou de reportatge periodístic de gran entitat i fins i tot de treball de camp antropològic i d'assaig socioeconòmic, en el qual trobam combinats la presència d'uns paisatges, d'unes realitats culturals, d'unes transformacions econòmiques i, finalment, d'uns canvis molt radicals.

Quant als paisatges, resulta obvi que, des de que l'autora va passar a residir a Barcelona, primer per seguir els estudis de periodisme i després per treballar-hi i per casar-s'hi, n'ha fet un ver-

tader tip de quilòmetres per les carreteres i l'autopista entre la metròpoli i Lleida i Fraga i pels camins comarcals a l'entorn de Saidí, per la vall del Cinca i entorns, amunt i avall.

Quant a la vivència dels distints parlars, Mercè Ibarz ho conta així: "Cinc quilòmetres amunt del riu, Almudifar, de parlar castellà ben aragonès. Dotze quilòmetres avall del riu, Fraga: amb una altra cantarella i que ningú no la confonga amb la de Saidí ni tampoc amb la de Vilella, davant per davant del riu. Nou quilòmetres amunt del secà, Sant Miquel: parla de Lleida barrejada amb parles andaluses i de tot el sud. ¿I llegir? ¿I escriure? Escriure en la llengua que enraonem, ho vaig saber a Lleida i res no me'n va fer desdir quan vaig arribar a Barcelona, al contrari. Llegir aquelles paraules que només deia però que no sabia escriure ni havia vist mai sobre paper..."

Respecte al pas del cinema a la televisió, no podem deixar de recollir aquest saborós comentari:

**país
sat
ger
país**

"Quan les coses passen al cine, te les creus o no te les creus, depèn de la pel·lícula. Però per la tele tot pareix de veritat. Fa la companyia que a les cases falta quan les famílies són reduïdes, no s'hi crien animals i no sempre hi ha bon humor. ¿Cal dir que la televisió ha uniformat el món rural a la manera del món urbà, o ja ho sap tothom?"

Però el títol d'aquest petit gran llibre resulta ésser un concepte administratiu encunyat pels buròcrates de Brussel·les que pensen que això de l'agricultura sols té sentit en terres de més al nord. La veu d'Ibarz es torna amarga i sarcàstica: "L'Europa bancària, la Comunitat europea si voleu, contempla les terres del sud de continent com a terres re-

tirades de les seves funcions agrícoles, destinades a parcs naturals on els antics agricultors faran de conservadors del paisatge, una mena de guàrdies forestals del secà, del regadiu, dels aiguamolls i de qualsevol altre terreny". "Com si la terra estigués a punt de la jubilació. O com si fos passada de moda i l'haguessin tret del catàleg dels grans magatzems del consum. O com si fos una persona per a qui no hi ha feina i, si presenta els papers corresponents, té dret a subsidi. La terra retirada cobra per ser-ho. El govern paga per aconseguir que el pagès deixi la terra sense treballar". "El que està passant a l'agricultura és massa bèstia, desballestat, explícitament manicomial".